

**WYBRANE ASPEKTY PROCESU ZARZĄDZANIA FINANSAMI W GOSPODARSTWACH
DOMOWYCH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO**

**SELECTED ASPECTS OF THE PROCESS OF FINANCIAL MANAGEMENT
IN HOUSEHOLDS IN THE LUBELSKIE VOIVODSHIP**

WIOLETA KUFLEWSKA

PAŃSTWOWA SZKOŁA WYŻSZA IM. PAPIEŻA JANA PAWŁA II W BIAŁEJ PODLASKIEJ,
UL. SIDORSKA 95/97, 21-500 BIAŁA PODLASKA

Streszczenie

Niniejszy artykuł odnosi się do zagadnienia finansów gospodarstw domowych, a konkretnie procesu gospodarowania nimi przez mieszkańców województwa lubelskiego. Gospodarstwa domowe mają określony poziom zasobów finansowych, które muszą rozdysponować na dane dobra lub usługi, aby zaspokoić potrzeby. Generując dochody gospodarstwo domowe przeznacza je na różne cele, jednak trzeba odpowiednio nimi zarządzać. Celem artykułu jest przedstawienie sposobu realizacji procesu gospodarowania finansami w gospodarstwach domowych z terenu województwa lubelskiego. Artykuł prezentuje rozważania teoretyczne, jak również badania empiryczne dotyczące wybranych perspektyw zarządzania finansami w analizowanych gospodarstwach domowych z terenu województwa lubelskiego.

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe, zarządzanie finansami, decyzje finansowe, finanse gospodarstw domowych w województwie lubelskim.

Abstract

This article deals with the issue of household finances, and more specifically the process of their management by the inhabitants of the Lublin Province. Households have a certain level of financial resources that they must allocate to given goods or services to meet their needs. When generating income, the household allocates it for various purposes, but it must be properly managed. The aim of the article is to present the method of implementing the financial management process in households from the Lubelskie Voivodeship. The article presents theoretical considerations as well as empirical research on selected perspectives of financial management in the analyzed households from the Lublin voivodeship.

Keywords: households, financial management, financial decisions, household finances in the Lubelskie Voivodeship.

WPROWADZENIE

Gospodarstwa domowe są jednym z podstawowych sektorów gospodarki państwa. Pełnią nie tylko rolę konsumenta, ale prowadzą również działalność produkcyjną, dostarczając na rynek dobra i usługi. Gospodarstwa domowe generują dochody, które są najważniejszym elementem wpływającym na zachowania konsumentów, dają możliwość zaspokojenia potrzeb oraz realizacji celów, jakie wyznaczają sobie członkowie zamieszkujący gospodarstwa domowe. Dochody są pozyskiwane zarówno ze źródeł zarobkowych (np. z pracy najemnej, pracy na własny rachunek, wykonywania wolnego zawodu), jak i niezarobkowych (stanowią np. dochód z emerytury, renty czy świadczeń socjalnych) i wpływają w sposób bezpośredni na decyzje podejmowane przez gospodarstwa domowe. Zarządzanie zasobami finansowymi jest istotną częścią funkcjonowania każdego gospodarstwa domowego. Mieszkańcy danego gospodarstwa gospodarują środkami finansowymi w taki sposób, aby zaspokoić zarówno aktualne jak i przyszłe potrzeby, zarówno swoje jak i pozostałych domowników.

POJĘCIE ZARZĄDZANIA FINANSAMI W GOSPODARSTWIE DOMOWYM

Zarządzanie finansami w gospodarstwach domowych zobowiązuje członków gospodarstwa do rozsądnego rozdysponowania środków pieniężnych, które w wielu przypadkach nie są tylko i wyłącznie przeznaczone na cele konsumpcyjne. Ważne jest pokrywanie bieżących opłat związanych z funkcjonowaniem danego gospodarstwa domowego, czy spłacanie zobowiązań, jakie gospodarstwo domowe zaciągnęło na wybrany przez siebie cel (Światowy, 2012: s. 64).

Gospodarstwo domowe tak samo jak przedsiębiorstwa czy organizacje, musi każdego dnia zarządzać swoimi zasobami, co jest związane z wyznaczaniem i koordynowaniem celów bieżących oraz inwestycji długoterminowych (Świetlik, 2011: s. 8). To, jak dane gospodarstwo domowe zarządza swoim finansami, wynika z indywidualnego podejścia oraz tego, jakie posiada zasoby wiedzy na temat gospodarowania budżetem domowym (Stalończyk, 2015: s. 8).

Samo pojęcie zarządzania finansami w gospodarstwach domowych jest pojęciem popularnym w literaturze. Zdefiniowaniem tego procesu podjęło przez wielu autorów. Zarządzanie finansami w gospodarstwach domowych jest przede wszystkim podejmowaniem decyzji finansowych, związanych z alokacją zasobów finansowych (Miotto, 2015: p. 51).

Dorota i Stanisław Korenik uważają, że proces zarządzania finansami w gospodarstwie domowym „polega na podejmowaniu decyzji, skąd i w jaki sposób pozyskiwać przychody pieniężne oraz na jakie kierunki przeznaczyć i w jakich formach wydatkować nagromadzone zasoby finansowe, aby w możliwie najpełniejszy sposób realizować cele danego podmiotu” (Kornelik, Kornelik 2006: s. 8). Czesław Bywalec zinterpretował je jako „całościowy kształt czynności członków tego gospodarstwa polegających na pozyskiwaniu

środków finansowych oraz ich wydatkowaniu zgodnie z przyjętymi celami gospodarstwa” (Bywalec, 2009: s. 160).

W procesie zarządzania budżetem można wskazać kilka obszarów, z których najistotniejszymi są uzyskiwane dochody i ich racjonalne wydawanie, zadłużanie, oszczędzanie oraz inwestowanie. Gospodarstwa domowe muszą podjąć decyzję na co wykorzystać pieniądze, jakie kwoty zostaną przeznaczone na wydatki, inwestycje, a jakie na oszczędności.

Tabela 1. Wykorzystywanie środków finansowych w gospodarstwach domowych

Uzyskiwanie dochodów	Otrzymywanie zasobów z zatrudnienia i inwestycji.
Wydatkowanie	Biorąc pod uwagę konsekwencje oraz zasadę: wydatki < zarobki.
Oszczędzanie	Pieniądze na „czarną godzinę” oraz krótkoterminowe cele.
Inwestowanie	Selekcjonowanie papierów wartościowych w celu uzyskania zysku.
Pożyczanie	Mądre nawyki pożyczania i nienadużywanie kredytów.
Zarządzanie ryzykiem	Odpowiednie ubezpieczenie pokrywające ryzyko.
Planowanie emerytalne i podatkowe	Zabezpieczenia finansowe na przyszłość i korzystanie z ulg podatkowych
Transfer majątku	Efektywne przeniesienie własności majątku na kolejne pokolenia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Musiał, Racjonalność gospodarowania finansami osobistymi, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014, s. 3.

Istotna jest umiejętność rozdysponowania uzyskanych dochodów, tak aby wydatki były mniejsze niż dochody, a pozostałe środki można było przeznaczyć na oszczędności bądź inwestycje w celu finansowego zabezpieczenia przyszłości. Niekiedy również członkowie gospodarstwa domowego są zmuszeni do zadłużania się, aby pokryć najistotniejsze wydatki, co może powodować w późniejszym terminie transfer majątku na kolejne pokolenie.

W procesie zarządzania budżetem gospodarstwa domowego bardzo ważna jest efektywność oraz racjonalność w rozdysponowywaniu środków finansowych (Musiał, Świecka, 2014: s. 90). Aby budżet domowy był zarządzany w efektywny sposób, powinno zostać wszystko zaplanowane, zarówno w długim jak i krótkim okresie. Wszystkie działania finansowe, wszelkie dochody, wydatki powinny zostać przeanalizowane pod względem rzeczywistej potrzeby, a nie chwilowego impulsu. Zanim podejmie się decyzję o nabyciu danych produktów, każde gospodarstwo domowe powinno przeanalizować dokładnie, czy dany produkt jest naprawdę niezbędny.

RODZAJE DECYZJI PODEJMOWANYCH W GOSPODARSTWIE DOMOWYM I ICH DETERMINANTY

Na początku rozważań, należy odwołać się do jednej z definicji gospodarstwa domowego, z której wynika, iż jest ono dobrowolnym związkiem ludzi wspólnie zamieszkujących i podejmujących decyzje dotyczące sposobu zarobkowania i wydawania zarobionych pieniędzy (Gałązka, 2014: s. 148).

Decyzje w gospodarstwie domowym mogą być podejmowane wspólnie, czyli przez wszystkich członków zamieszkujących dane gospodarstwo domowe, bądź indywidualnie, czyli przez jedną osobę, która pragnie zaspokoić swoje potrzeby lub pod dyktando głowy rodziny, czyli osobę, która zarządza finansami w danym gospodarstwie (Nasiłkowski, 2004: s. 38).

Decyzje w gospodarstwie domowym są podejmowane i dokonywane w taki sposób, aby realizować założony przez członka zamieszkującego gospodarstwo plan zagospodarowania i wydatkowania środków finansowych, choć nie w każdej sytuacji pokrywa się on z zasadą racjonalności, ponieważ niekiedy na decyzje mają wpływ emocje, gesty, moda czy oddziaływanie innych ludzi (Kisiel-Bogucka, 2012: s. 10).

Postępowanie w ramach podejmowanych decyzji przez gospodarstwo domowe powinno być zintegrowane i systematyczne, a cele związane z postanowieniami powinny być rzeczywiste i dokładnie sprecyzowane (Berembruch, 2012: s. 244). Członkowie gospodarstw w podejmowaniu decyzji powinni wziąć pod uwagę grupę czynników, które mają bezpośredni wpływ na decyzje i są to między innymi: zamożność danego gospodarstwa, liczba osób, która wchodzi w skład gospodarstwa, miejsce zamieszkania, wiedza członków gospodarstwa z dziedziny zarządzania i inwestowania pieniędzy (Stalończyk, 2015: s. 10).

Każde gospodarstwo domowe ma inne priorytety i potrzeby, które wpływają na podejmowane decyzje, ale również są ku temu różnorodne uwarunkowania. Zespół elementów, które mają wpływ na decyzje związane z budżetem domowym przedstawił Stefan Mynarski. Są to: czynniki endogeniczne, np. dochód skład osobowy, rola męża, żony w podejmowaniu decyzji, zasoby gotówkowe rodziny, miejsce zamieszkania i egzogeniczne np. dochód narodowy, ceny, stan zaopatrzenia rynku, zjawiska sezonowe, polityka państwa dotyczą one otoczenia danego gospodarstwa (Zalega, 2012: s. 93).

Aby podjąć właściwe decyzje finansowe należy kierować się czynnikami, które bezpośrednio je kształtują oraz potrzebami i priorytetami, jakie gospodarstwo domowe chce i musi realizować.

METODY I MATERIAŁ BADAWCZY

Celem artykułu było uzyskanie informacji zwrotnej na temat tego, w jaki sposób gospodarstwa domowe z terenu województwa lubelskiego realizują proces gospodarowa-

nia finansami. Badanie zostało oparte na metodzie sondażu diagnostycznego i było przeprowadzone w miesiącach sierpień – październik 2020 rok. W badaniu wzięło udział 450 respondentów, przedstawiciele gospodarstw domowych z województwa lubelskiego.

Grupę respondentów stanowiły kobiety (61,7%) oraz mężczyźni (38,3%). Istotne było uzyskanie informacji zwrotnej na temat tego, ile osób zamieszkuje badane gospodarstwo domowe. Najwięcej, bo 40% ankietowanych zadeklarowało, że w ich gospodarstwie mieszkają cztery osoby, 19% respondentów tworzy trzyosobowe gospodarstwa domowe. Wśród ankietowanych są także osoby mieszkające w pięć osób i więcej – 9%, natomiast dwuosobowe gospodarstwo domowe zamieszkuje 12% respondentów, pozostali respondenci tworzą jednoosobowe gospodarstwo domowe (20%).

W opinii przebadanych gospodarstw domowych z województwa lubelskiego najlepiej swoją sytuację materialną oceniają ci, którzy mieszkają w trzy oraz cztery osoby, natomiast najgorzej jest oceniana w liczniejszych gospodarstwach domowych, w których mieszka pięć i więcej osób.

BUDŻET GOSPODARSTWA DOMOWEGO JAKO NARZĘDZIE ZARZĄDZANIA FINANSAMI I ZASPOKAJANIA POTRZEB – WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Członkowie gospodarstw domowych mają różne cele oraz potrzeby. Aby je zaspokoić, niezbędne są do tego środki finansowe, które przede wszystkim są uzyskiwane z pracy wykonywanej przez dorosłych członków zamieszkujących dane gospodarstwo. Gospodarstwa domowe, aby podjąć decyzje o tym, na co przeznaczyć uzyskane dochody i w jaki sposób je rozdysponować, wiąże się z pojęciem budżetu. Właśnie o ten aspekt respondenci z województwa lubelskiego zostali początkowo zapytani.

Należy podkreślić to, iż każdy respondent udzielił odpowiedzi na pytanie, w którym miał zdefiniować to pojęcie. Spośród grupy przebadanych lubelskich gospodarstw domowych najczęściej, bo aż ponad trzysta osiemdziesiąt siedem razy pojawiała się odpowiedź, iż budżet jest to zestawienie lub też plan dochodów i wydatków. Bardzo często, bo sto sześć razy respondenci deklarowali, iż w ich rozumieniu, budżet oznacza ilość dostępnych środków. Nieliczna grupa zdefiniowała, iż budżet to po prostu pieniądze (57 osób).

Trwająca pandemia COVID-19 negatywnie wpływa na budżety polskich gospodarstw domowych. Na podstawie badań „Barometr oszczędności”, które zostały przeprowadzone w miesiącu październiku, aż 38% Polaków deklaruje pogorszenie się ich sytuacji finansowej ze względu na fakt m.in. ciągle rosnących cen produktów oraz usług. Więcej gospodarstw domowych odkłada pieniądze na tzw. czarną godzinę, ze względu na zamykanie kolejnych branż i niepewną przyszłość (<https://krd.pl/centrum-prasowe/raporty/2021/barometr-oszczednosci>).

W związku z przeprowadzanym badaniem wśród mieszkańców województwa lubelskiego, ważne było uzyskanie informacji zwrotnej dotyczącej tego, czy członkowie

gospodarstw domowych planują, organizują i kontrolują budżet w swoim gospodarstwie domowym. Znacząca część ankietowanych zadeklarowała, iż gospodaruje budżetem w swoim gospodarstwie domowym (81%). Badani planują na co zostaną przeznaczone środki finansowe, czy będzie to zakup konkretnego dobra lub usługi, czy jednak pieniądze zostaną odłożone na oszczędności i przeznaczone na późniejsze zakupy.

Warto zwrócić uwagę na to, jak sytuacja materialna badanego gospodarstwa domowego wpływa na zarządzanie budżetem.

Tabela 2. Zarządzanie budżetem a sytuacja materialna respondentów (w %)

Sytuacja materialna	Bardzo dobra	Dobra	Przeciętna	Zła	Bardzo zła	Ogółem
Zarządzanie budżetem (TAK)	82,3	64,5	42,8	33,7	23,3	81,0

Źródło: opracowanie własne

Sytuacja materialna respondentów i sposób gospodarowania budżetem jest współzależny. Zdecydowanie fakt zarządzania budżetem, świadome jego wykorzystywanie, planowanie i realizacja przekłada się na sytuację danego gospodarstwa. Badani, którzy oceniają swoją sytuację jako bardzo dobrą i dobrą, w znaczącej części zarządzają swoim majątkiem. Szczególnie osoby oceniające sytuację bardzo dobrze (82,3%) w sposób racjonalny planują wszelkie działania finansowe.

W przypadku, gdy sytuacja gospodarstwa, jaką deklarują respondenci, jest zła lub bardzo zła, zarządzanie budżetem w gospodarstwach domowych jest na niskim poziomie, po czym można wnioskować, iż gospodarowanie budżetem jego planowane, przemyślane, racjonalne wydatki oraz jego kontrola sprzyjają sytuacji materialnej.

Ważnym aspektem w przeprowadzonym badaniu było także uzyskanie informacji od respondentów na temat tego, czy zarządzając budżetem w swoim gospodarstwie domowym uwzględniają tylko bieżące, czy biorą pod uwagę również przyszłe potrzeby.

Ankietowane gospodarstwa domowe z województwa lubelskiego, zarządzając swoimi finansami, zwracają szczególną uwagę zarówno na bieżące jak i przyszłe potrzeby – 94%, natomiast 6% członków gospodarstw domowych z województwa lubelskiego wskazuje, że w procesie zarządzania budżetem uwzględnia tylko i wyłącznie bieżące potrzeby. Żaden z badanych respondentów nie uwzględnia tylko i wyłącznie przyszłych potrzeb gospodarstwa domowego.

Powyższe wyniki wskazują na fakt, iż członkowie gospodarstw domowych starannie zarządzają swoim budżetem, planują wydatki zarówno większe jak i mniejsze oraz zakupy te są przemyślane, szczególnie w czasie trwania pandemii COVID-19, gdy miejsca pracy nie zawsze są zagwarantowane i kolejne branże oraz przedsiębiorstwa ulegają zamknięciu. Te działania zdecydowanie wpływają na rozsądne gospodarowanie budżetem i przemyślane działania ze strony lubelskich gospodarstw domowych.

Gospodarstwa domowe mają różne potrzeby. Ich hierarchia jest także różnorodna. Jednakże ponad 90% respondentów wskazuje, iż to właśnie żywność jest potrzebą najistotniejszą do zaspokojenia. Ważna jest także dla badanych kwestia edukacji i ciągłego podnoszenia kwalifikacji – to wskazało aż 65% ankietowanych. Najmniej istotne dobra, które wskazują respondenci, to napoje alkoholowe i wyrobu tytoniowe (6,5%).

W każdym gospodarstwie domowym są także rozważane kwestie związane z zakupem dóbr czy usług, których koszt jest większy niż 2000 zł. Sposoby podejmowania decyzji związanymi z takim wydatkami, w każdym gospodarstwie domowym są inne. Zdecydowana większość respondentów z województwa lubelskiego podejmując decyzję stara się ją przemyśleć i przeanalizować, na co wskazuje 65% respondentów. Badani mieszkańcy województwa lubelskiego bardzo rzadko podejmują takie decyzje pod wpływem chwili (3,9%), co sugeruje, że są świadomymi konsumentami, w sposób rozważny i przemyślany podejmują decyzje związane z takimi zakupami.

Wśród badanych mieszkańców województwa lubelskiego jest także grupa, która skrupulatnie bada każdy wydatek. Przed każdą decyzją zakupową rozważa wszelkie za i przeciw, związane z nabyciem danego dobra lub usługi, tak deklaruje ponad 30% ankietowanych.

Nabywając dobra wyższego rzędu na przykład mieszkania lub samochodu, respondenci z województwa lubelskiego pytają o zdanie członków zamieszkiwanego przez nich gospodarstwa domowego, w niektórych przypadkach podejmują indywidualną decyzję, bądź radzą się przyjaciół lub sąsiadów.

Tabela 3. Podejmowanie decyzji zakupowych powyżej kwoty 2000 złotych

	Procent wskazań
Jest to przemyślana decyzja	64,7
Rozważam każde za i przeciw	30,1
Kupuję pod wpływem chwili	3,9
Odtwarzam swoje wydatki w przybliżeniu	0,5
Kupuje, ponieważ ktoś z otoczenia kupił to dobro/usługę i też chce je mieć	0,5
Kupuję, jeżeli w danej chwili jest potrzebna dana rzecz	0,3
Ogółem	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani mieszkańcy województwa lubelskiego przy zakupie dóbr wyższego rzędu konsultują się głównie z osobami, które razem z nimi mieszkają – tak postępuje 71% ankietowanych, natomiast 12% respondentów podejmuje decyzje indywidualne, bez konsultacji z innymi osobami, tutaj przyczyną może być to, iż prowadzą jednoosobowe gospodarstwo domowe i sami podejmują decyzje zakupowe. Decydując się na zakup samochodu czy mieszkania badani proszą o opinię swoich przyjaciół lub sąsiadów (10%).

Podejmowanie decyzji związanych z zarządzaniem finansami w gospodarstwie domowym nie jest łatwe i wymaga wiele zaangażowania oraz wnikliwej analizy potrzeb, szczególnie podczas trwającej pandemii COVID-19, która zmusza wiele gospodarstw domowych do oszczędności i rozsądnych, przemyślanych zakupów.

WNIOSKI

Podsumowując powyższe rozważania, które dotyczą wybranych kwestii związanych z zarządzaniem finansami w gospodarstwach domowych, można dojść do wniosku, że członkowie gospodarstw domowych z województwa lubelskiego analizują swój budżet oraz swoje potrzeby i są to przede wszystkim osoby, które oceniają sytuację swojego gospodarstwa domowego w stopniu bardzo dobrym i dobrym oraz przeciętnym. Słabiej wygląda proces zarządzania budżetem w lubelskich gospodarstwach domowych, gdzie respondenci oceniający sytuację finansową w stopniu złym (33,7%) lub bardzo złym (23,3) deklarują słabsze zwracanie uwagi na swój budżet.

Członkowie gospodarstw domowych analizują dochody i wydatki, które przeznaczają na zaspokojenie potrzeb swoich oraz swoich bliskich. Podczas całego procesu zarządzania budżetem, członkowie gospodarstw domowych biorą pod uwagę zarówno bieżące jak i przyszłe potrzeby, co pokazuje świadome gospodarowanie i przemyślane wydatki, szczególnie biorąc pod uwagę aktualną sytuację ekonomiczną spowodowaną COVID-19. Wydatki gospodarstw domowych, które wynoszą więcej niż 2000 zł są analizowane, przemyślane i wszelkie kwestie z nimi związane są dyskutowane przede wszystkim z członkami zamieszkującymi dane gospodarstwo domowe (71%), bądź też decyzje zakupowe są podejmowane wyłącznie indywidualnie.

Cel, który został postawiony w artykule, odnosił się do przedstawienia sposobu realizacji procesu gospodarowania finansami w gospodarstwach domowych z terenu województwa lubelskiego, jednak przedstawione treści nie mogą zostać uznane za pełne ujęcie tego szerokiego zagadnienia i wymagają dalszych analiz oraz badań.

Budżet w przeważającej części gospodarstw domowych zostaje zaplanowany, zorganizowany i jest kontrolowany przez członków lubelskich gospodarstw domowych, gdzie nadzorowane są zarówno wydatki, które są związane z nabywaniem nowych dóbr jak i same dochody, które są konieczne, aby te dobra nabyć.

BIBLIOGRAFIA

1. Barometr oszczędności (2021), <https://krd.pl/Centrum-prasowe/Raporty/2021/BAROMETR-OSZCZEDNOSCI> [dostęp 02.05.2021].
2. Berembruch A. (2012), Zarządzanie finansami osobistymi – teoria i praktyka, Zeszyt Naukowy Uniwersytetu Szczecińskiego, (689), s. 240-248.
3. Bywalec C. (2012), *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Flejterski S. (2007), *Metodologia finansów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
5. Gałązka K. (2014), *Finanse gospodarstw domowych*. W: A. Paździor (red), *Finanse. Funkcjonowanie, instytucje i instrumenty rynku finansowego, finanse publiczne przedsiębiorstw i gospodarstw domowych*, Lublin: Politechnika Lubelska.
6. Kisiel-Bogucka E. (2012), *Finanse osobiste. Zachowania-Produkty-Strategie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
7. Korenik D., Korenik S. (2006), *Podstawy finansów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
8. Miotto A. (2014), Antecedents and consequences of household financial management in Brazilian lower-middle-class; *Revista De Administração De Empresas*, p. 51.
9. Musiał M. (2014). *Racjonalność gospodarowania finansami osobistymi*, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński.
10. Musiał M., Świecka B. (2014), Zarządzanie finansami gospodarstw domowych w warunkach pogarszającej się sytuacji materialnej, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* (822), s. 89-98.
11. Nasiłkowski M. (2004), *System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii*, Warszawa: Wydawnictwo Key Text.
12. talończyk I. (2015), Zarządzanie finansami gospodarstw domowych, *Częstochowa: Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej*, (18), s. 7-18.
13. Światowy G. (2012), *Gospodarstwo domowe jako kreator przemian społecznych i gospodarczych*, Warszawa: *Konsumpcja i rozwój*, (2), s. 56-66.
14. Świecka B. (2009), *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny-skutki-przeciwdziałanie*, Warszawa: Difin.
15. Świetlik K. (2011), *Zarządzanie budżetem przez gospodarstwo domowe (aspekty teoretyczne i praktyczne)*, Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
16. alega T. (2012), *Konsumpcja, determinanty, teorie, modele*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.